

Земельне право; аграрне право;
екологічне право; природо ресурсне право

УДК 349

Карпінська Наталія Володимирівна

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Волинський національний університет імені Лесі Українки*

Карпинская Наталия Владимировна

*кандидат юридических наук, доцент,
доцент кафедры гражданско-правовых дисциплин
Волынский национальный университет имени Леси Украинки*

Karpinska Natalia

*Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Civil and Juridical Disciplines
Lesya Ukrainka Volyn National University
ORCID: 0000-0001-9658-3623*

**ЗАСТОСУВАННЯ САНІТАРНИХ ТА ФІТОСАНІТАРНИХ ЗАХОДІВ
В УКРАЇНІ У СВІТЛІ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ
ПРИМЕНЕНИЕ САНИТАРНЫХ И ФИТОСАНИТАРНЫХ МЕР В
УКРАИНЕ В СВЕТЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ СТАНДАРТОВ
APPLICATION OF SANITARY AND PHYTOSANITARY MEASURES
IN UKRAINE ACCORDING TO THE INTERNATIONAL STANDARDS**

Анотація. У статті основна увага автора приділена питанням використання міжнародних стандартів у сфері застосування санітарних та фітосанітарних заходів.

Всебічний аналіз наукової літератури дає змогу зробити висновок про те, що проблеми євроінтеграції досліджувалися у роботах низки

вітчизняних учених, які у своїх працях доходять схожих висновків про те, що національне законодавство має бути максимально швидко оновлене та адаптоване до взятих на себе Україною міжнародно-правових зобов'язань перед Світовою організацією торгівлі та Європейським Союзом у частині приведення санітарних та фітосанітарних вимог до міжнародних стандартів у цій сфері. Цим фактично на доктринальному рівні визнається потужний вплив міжнародного права на розвиток внутрішнього аграрного законодавства.

Окрему увагу приділено главі 4 «Санітарні та фітосанітарні заходи» Угоди про асоціацію з Європейським Союзом та Всеохоплюючій стратегію імплементації глави IV (Санітарні та фітосанітарні заходи) розділу IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» Угоди про асоціацію, якою передбачено заходи з імплементації (всього 70), строки їх підготовки та впровадження.

Спираючись на аналіз правових особливостей міжнародних стандартів у сфері санітарних та фітосанітарних заходів, автор виокремлює та розкриває зміст таких характерних для них риси як: наявність рекомендаційного характеру; опосередкованої дії шляхом покладення їх в основу національного законодавства; виступ у ролі важливого інструмента гармонізації (або уніфікації) положень національних законодавств щодо застосування санітарних та фітосанітарних заходів (міжнародні стандарти виступають засобом гармонізації заходів, прийнятих членами Світової організації торгівлі для забезпечення прозорості, лібералізації, вільного і безперешкодного здійснення міжнародної торгівлі в рамках багатосторонньої торговельної системи); слабкої можливості впливу на розробку та зміну міжнародних стандартів у сфері санітарних та фітосанітарних заходів; презумпції непротивіччя заходів, що застосовані з урахуванням міжнародних стандартів.

Ключові слова: санітарні та фітосанітарні заходи, міжнародні стандарти, імплементація, ЄС, СОТ.

Аннотація. В статті основне внимание автора уделено вопросам использования международных стандартов в сфере применения санитарных и фитосанитарных мер. Всесторонний анализ научной литературы позволяет сделать вывод о том, что проблемы евроинтеграции исследовались в работах ряда отечественных ученых, в своих трудах доходят до схожих выводов о том, что национальное законодательство должно быть максимально быстро обновлено и адаптировано к взятым на себя Украиной международно-правовым обязательствам перед ВТО и ЕС в части приведения санитарных и фитосанитарных требований к международным стандартам в этой сфере. Этим фактически на доктринальном уровне признается мощное воздействие международного права на развитие внутреннего аграрного законодательства.

Опираясь на анализ правовых особенностей международных стандартов в сфере санитарных и фитосанитарных мер, автор выделяет и раскрывает содержание таких характерных для них черт как: наличие рекомендательного характера; опосредованного действия путем возложения их в основу национального законодательства; выступление в качестве важного инструмента гармонизации (или унификации) положений национальных законодательств по применению санитарных и фитосанитарных мер; слабой возможности влияния на разработку и изменение международных стандартов в сфере санитарных и фитосанитарных мер; презумпции непротиворечия мероприятий, применены с учетом международных стандартов.

Ключевые слова: санитарные и фитосанитарные меры, международные стандарты, имплементация, ЕС, ВТО.

Summary. *The article focuses on the use of international standards in the application of sanitary and phytosanitary measures.*

A comprehensive analysis of scientific literature allows us to conclude that the problems of European integration were studied in the works of a number of domestic scientists. In their works they reach similar conclusions that national legislation should be updated as quickly as possible and adapted to the international legal obligations undertaken by Ukraine to the WTO and the EU in terms of aligning sanitary and phytosanitary requirements with international standards in this area. This fact, at the doctrinal level, recognizes the powerful impact of international law on the development of domestic agrarian legislation.

Particular attention is paid to Chapter 4 "Sanitary and Phytosanitary Measures" of the Association Agreement with the EU and the Comprehensive Implementation Strategy of Chapter IV (Sanitary and Phytosanitary Measures) of Section IV "Trade and Trade-Related Issues" of the Association Agreement, which provides for measures to implement (total 70), terms of their preparation and implementation.

Based on the analysis of the legal features of international standards in the field of sanitary and phytosanitary measures, the author identifies and reveals the content of such characteristic features as: the presence of a recommendatory nature; indirect action by making them the basis of national legislation; acting as an important tool for harmonization (or unification) of provisions of national legislation on the application of sanitary and phytosanitary measures; weak ability to influence the development and change of international standards in the field of sanitary and phytosanitary measures; presumptions of consistency of measures are applied taking into account international standards.

Key words: *sanitary and phytosanitary measures, international standards, implementation, EU, WTO.*

Постановка проблеми. Відносини застосування санітарних та фітосанітарних заходів (СФЗ) вже давно вийшли із національної орбіти та стали предметом регулювання значного масиву міжнародно-правових норм. Цей об'єктивний факт зумовлює сучасний вектор розвитку правового регулювання цих відносин, а саме: нині саме норми міжнародного права впливають на зміст і структуру національних правових систем у частині санітарних та фітосанітарних вимог. Саме тому ігнорувати міжнародно-правову складову юридичної природи відносин СФЗ неможливо. Особливо вона посилилася та набула нового звучання у контексті євроінтеграційних зобов'язань України.

На сучасному етапі санітарні та фітосанітарні заходи виступають головним напрямом інтеграції аграрного сектору економіки України до європейського простору. Вступивши до СОТ, Україна прагне приєднатися до Європейського Союзу. Однією з основних вимог для вступу будь-якої держави до ЄС є виробництво високоякісної продукції за вимогами міжнародних стандартів, гарантування безпеки продукції для життя й здоров'я людей та безпеки довкілля, гармонізація законодавчих і нормативно-правових актів із законодавством цих країн [1, с. 64-67]. З огляду на це, окремої уваги заслуговує питання використання міжнародних стандартів у сфері застосування санітарних та фітосанітарних заходів (далі – СФЗ) [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аграрно-правові проблеми євроінтеграції досліджувалися у роботах низки вітчизняних учених, зокрема Х. А. Григор'євої, А. В. Духневича, Т. О. Коваленко, В. М. Корнієнко [3, с. 190-192], С. І. Марченко [4], В. В. Носіка, А. М. Статівки [5, с. 68-71] та інших учених. Науковці доходять схожих висновків про те, що національне законодавство має бути максимально швидко оновлене та адаптоване до взятих на себе Україною міжнародно-правових зобов'язань перед СОТ та ЄС у частині приведення санітарних та фітосанітарних вимог

до міжнародних стандартів у цій сфері. Цим фактично на доктринальному рівні визнається потужний вплив міжнародного права на розвиток внутрішнього аграрного законодавства.

Водночас, членство у СОТ, підписання Угоди про асоціацію з ЄС та необхідність виконання передбачених зобов'язань зумовлюють потребу у дослідженні механізму застосування міжнародних стандартів для регулювання правовідносин у сфері санітарних та фітосанітарних заходів (далі – СФЗ) в Україні.

Формулювання цілей статті. Виходячи із теми дослідження, основне завдання наукової статті полягає у аналізі правових особливостей міжнародних стандартів у сфері СФЗ та встановленні їх характерних рис.

Виклад основного матеріалу дослідження. Україна активно використовує міжнародні стандарти, приймає участь у їх розробці і реєструє офіційні переклади міжнародних стандартів щодо фітосанітарних заходів. Розробка національних та застосування міжнародних стандартів дозволяє формувати систему якості в галузі карантину рослин та забезпечити повне виконання Україною своїх зобов'язань в рамках МККЗР (Міжнародної конвенції карантину та захисту рослин) та Угоди про СФЗ, зокрема, фітосанітарної безпеки експортних підкарантинних вантажів, підвищення конкурентоздатності української рослинної продукції на світовому ринку. Важливість встановлення поняття міжнародних стандартів в рамках «права СОТ» обумовлена безпосередньо змістом норм «права СОТ», які прямо та опосередковано наказують використовувати міжнародні стандарти в самих різних сферах міжнародних торгових відносин (технічне регулювання, інвестиції, захист навколишнього середовища, санітарне і фітосанітарне регулювання).

Виходячи з різноманіття значень поняття «міжнародний стандарт» і ґрунтуючись на їх аналізі, Салія пропонує наступне визначення міжнародних стандартів: це правила поведінки і / або вимоги, які

визначають елементи належного змісту даної поведінки, що можуть мати або не мати юридичну обов'язковість, які звернені до учасників міжнародних відносин, у т. ч. і тих, що регулюються «правом СОТ». Такий варіант визначення відображає, по-перше, зміст міжнародних стандартів, по-друге, функцію, яку виконують міжнародні стандарти в рамках «права СОТ», по-третє, їх характер з точки зору юридичної сили, по-четверте, коло осіб, до яких звернені міжнародні стандарти [6].

А. В. Духневич присвятив значну увагу питанню міжнародних стандартів у сфері застосування СФЗ. Учений пише про те, що міжнародні стандарти з фітосанітарних заходів (МСФЗ) – листопад 1997 року, частково змінені у 2002 році – встановлюють процедуру фітосанітарної сертифікації, вимоги до персоналу, процедури огляду при реекспорті рослин та продукції з них. Варто зауважити, що у цих стандартах передбачений принцип простежуваності – Національна організація з карантину рослин повинна мати можливість відстежувати вантажі та їх сертифікацію протягом усіх стадій їх виробництва, обслуговування і транспортування до місця експорту. Ці стандарти підготовлені Секретаріатом Міжнародної конвенції із захисту рослин як частина всесвітньої програми політики та технічної підтримки стосовно карантину рослин Організації з питань продовольства та сільського господарства ООН (АО). Ця програма надає членам ФАО та іншим зацікавленим сторонам ці стандарти, вказівки та рекомендації щодо гармонізації фітосанітарних заходів на міжнародному рівні з метою спрощення торгівлі та уникнення застосування невиправданих заходів, які могли б чинити перешкоди для торгівлі. МСЗ являють собою стандарти, вказівки та рекомендації, визнані основою фітосанітарних заходів, що застосовуються членами СОТ в рамках Угоди про СФЗ. Країнам, які не є учасницями МКЗР, також рекомендовано дотримуватися цих стандартів. Вони

розповсюджуються і через регіональні організації в цілому світі [7, с. 289-294].

Серед значної кількості зобов'язань, які Україна взяла на себе, підписуючи Угоду про асоціацію з ЄС, необхідно звернути увагу на главу 4 «Санітарні та фітосанітарні заходи». Не применшуючи при цьому важливість інших розділів та глав, вважаємо, що глава 4 «Санітарні та фітосанітарні заходи» відіграє важливу роль у визначенні безпечності харчових продуктів, а тому й захисту життя та здоров'я людей. Недарма велика кількість проектів ЄС, які реалізуються сьогодні в Україні, стосуються саме зазначеної сфери [8, с. 43-48].

Застосування СФЗ регулюється главою 4 «Санітарні та фітосанітарні заходи» Угоди про асоціацію з ЄС. Метою цієї глави є сприяння здійсненню торгівлі товарами, що охоплюються санітарними та фітосанітарними заходами між Сторонами, забезпечуючи при цьому охорону життя й здоров'я людей, тварин та рослин шляхом забезпечення повної прозорості стосовно санітарних та фітосанітарних заходів, що застосовуються у торгівлі; наближення законів України до законів ЄС; визнання стану здоров'я тварин і рослин Сторонами та застосування принципу регіоналізації; установлення механізму визнання еквівалентності стосовно санітарних та фітосанітарних заходів, що застосовуються Сторонами; подальшого впровадження принципів Угоди про застосування санітарних та фітосанітарних заходів; установлення механізмів та процедур щодо сприяння торгівлі; покращення взаємозв'язку та співробітництва між Сторонами з питань санітарних та фітосанітарних заходів. Зазначена глава також має на меті досягнення взаємного розуміння між Сторонами стосовно стандартів утримання та поводження з тваринами (стаття 59) [8, с. 43-48].

Здійснюючи імплементацію глави 4 «Санітарні та фітосанітарні заходи», Україна має наблизити своє законодавство про санітарні та фітосанітарні

заходи щодо охорони тварин до законодавства Європейського Союзу, як це визначено в Додатку V до Угоди про асоціацію. Із цією метою, не пізніше трьох місяців після набрання чинності Угоди про асоціацію, Україна зобов'язалася надати Підкомітету з управління санітарними та фітосанітарними заходами комплексну стратегію стосовно імплементації цієї глави, поділену на пріоритетні сектори, що стосуються заходів, визначених у Додатку IV-A, Додатку IV-B та Додатку IV-C до цієї Угоди, спрямованих на сприяння торгівлі певним видом товарів чи групою товарів. Ця стратегія мала слугувати довідковим документом для імплементації цієї Глави й бути доданою до Додатка V до цієї Угоди. Інша сторона-підписант Угоди про асоціацію, у свою чергу, зобов'язувалася здійснювати співробітництво щодо питань наближення законодавства та можливостей підвищення потенціалу, а Підкомітет з управління санітарними та фітосанітарними заходами – регулярно проводити моніторинг імплементації процесу наближення, передбаченого в Додатку V до цієї Угоди, щоб надавати рекомендації щодо заходів із наближення. На виконання взятих Україною зобов'язань, 24 лютого 2016 року Кабінет Міністрів України розпорядженням № 228-р схвалив Всеохоплюючу стратегію імплементації глави IV (Санітарні та фітосанітарні заходи) розділу IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» Угоди про асоціацію, якою передбачив заходи з імплементації (всього 70), строки їх підготовки та впровадження. Стратегія охоплює три розділи: «Громадське здоров'я», «Здоров'я тварин», «Фітосанітарні заходи», які містять дев'ять підрозділів: «Базове законодавство», «Маркування та інформація про харчові продукти», «Заходи, що застосовуються до продуктів тваринного походження», «Інші заходи, зазначені у главі IV (Санітарні та фітосанітарні заходи)», «Заходи, які повинні бути включені після наближення законодавства України до законодавства Європейського Союзу» (належать до першого розділу), «Заходи, що застосовуються до

основних категорій живих тварин», «Заходи, що застосовуються до кормових добавок та кормів», «Стандарти утримання та поводження з тваринами» (другий розділ) та «Рослини, продукти рослинного походження та інші об'єкти регулювання» (третій розділ) [8, с. 43-48].

Проект цієї стратегії був розроблений Держветфітослужбою за підтримки експертів проекту ЄС «Вдосконалення системи контролю безпеки харчових продуктів в Україні» [9, с. 60-67]. У Стратегії було визначено графік систематичної нормативно-правової адаптації вітчизняного законодавства у сфері СФЗ до законодавства ЄС. Відповідно до зазначеної Стратегії Україна повинна до кінця 2021 року запровадити у національне законодавство більше, ніж 250 актів ЄС, серед яких – сімдесят заходів з імплементації українського аграрного законодавства щодо основних принципів і вимог до безпеки харчових продуктів та кормів; державного контролю у сфері СФЗ; заходів, які застосовуються щодо маркування, заяв стосовно харчової цінності й користі для здоров'я людини; які застосовуються стосовно свіжого м'яса домашніх копитних тварин, птиці та заячих, промислових тварин і дичини, включаючи внутрішні органи; щодо рубленого м'яса (фаршу), м'ясних напівфабрикатів, м'яса механічного обвалювання, м'ясних продуктів, продуктів риболовства, сирого молока, молозива, молочних продуктів і продуктів на основі молозива, щодо меду та продуктів бджільництва, харчових добавок; які застосовуються щодо генетично модифікованих організмів, і т.д. [10, с. 85-89]. У науці Стратегію назвали дороговказом для імплементації законодавства СФЗ [11, с. 104-105].

Аналіз правових особливостей міжнародних стандартів у сфері СФЗ дає можливість виділити кілька їх характерних рис:

1) рекомендаційний характер, тобто вони не є самостійним джерелом права. При цьому слід підкреслити, що це не впливає на їх авторитет та впливовість. Як пише Б. В. Коваленко, ознака обов'язковості

в міжнародно-правовому середовищі не є ключовою для визначення джерел права, натомість, головною ознакою є присутність нормативно-правової ідеї, що здатна вплинути на формування відповідної галузі права [12]¹;

2) опосередкована дія шляхом покладення їх в основу національного законодавства. При чому з метою прискорення та спрощення прийняття міжнародних та європейських стандартів, як національних, реалізується концепція впровадження стандартів ЄС за методом «обкладинки»: на сьогодні прийнято 577 міжнародних стандартів, як національних, мовою оригіналу [13, с. 39-45];

3) виступають важливим інструментом гармонізації (або уніфікації) положень національних законодавств щодо застосування СФЗ. Міжнародні стандарти виступають засобом гармонізації заходів, прийнятих членами СОТ для забезпечення прозорості, лібералізації, вільного і безперешкодного здійснення міжнародної торгівлі в рамках багатосторонньої торговельної системи [14];

4) слабка можливість впливу на розробку та зміну міжнародних стандартів у сфері СФЗ. При всій значущості міжнародних стандартів, належний рівень їх якості все частіше ставиться під сумнів. Щоб змінити це на краще, необхідно ввести додаткові положення в угоди СОТ з міжнародними органами стандартизації про те, що останні повинні гарантувати об'єктивність та неупередженість при розробці міжнародних стандартів [14].

5) презумпція непротириччя заходів, що застосовані з урахуванням міжнародних стандартів. Угода СФЗ закріплює право членів вживати СФЗ, необхідні для захисту життя чи здоров'я людей, тварин або рослин, які можуть бути відмінними від міжнародних стандартів

¹ Коваленко Б. В. Юридична природа стандартів як джерел екологічного права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук 12.00.06. Київ, 2019. 19 с.

(закріплених, наприклад, у «Кодексі Аліментаріус»). Однак встановлюється наступна презумпція: заходи, засновані на міжнародних стандартах, відповідають вимогам положень СОТ, що може служити підставою для захисту в разі виникнення спору [15]; натомість такі СФЗ, що не відповідають міжнародним стандартам, потребують додаткового обґрунтування. Це *de facto* говорить про особливий статус міжнародних стандартів. Отже, міжнародні стандарти формують основу для критеріїв оцінки правомірності оспорюваного заходу (US – Animals; EC – Hormones, Australia – Salmon, EC – Sardines) [16, с. 43-48]. Наприклад, у справі EC – Гормони [17] представникам ЄС не вдалося довести обґрунтованість застосованих заходів, що не були запроваджені відповідно до міжнародного стандарту ККА. У справі EC – Сардини [18]. Апеляційний орган СОТ дійшов висновку про те, що застосований захід був неправомірним (тобто таким, що суперечить праву СОТ), оскільки технічний регламент ЄС, який його передбачав, не був розроблений на основі міжнародного стандарту Кодексу Аліментаріус. Це підвищує роль та значення документів, які розробляють Комісія Кодексу Аліментаріус, МЕБ, МКЗР. Фактично вони є організаціями – супутніми системі СОТ, вони виконують свою діяльність згідно з цілями угод СОТ [19, с. 126-136].

Висновки та перспективи досліджень у даному напрямку. Таким чином, аналіз правових особливостей міжнародних стандартів у сфері санітарних та фітосанітарних заходів дозволяє виділити притаманні їм такі характеристики як: наявність рекомендаційного характеру, опосередкованої дії шляхом покладення їх в основу національного законодавства, роль важливого інструмента гармонізації (або уніфікації) положень національних законодавств щодо застосування санітарних та фітосанітарних заходів (міжнародні стандарти виступають засобом гармонізації заходів, прийнятих членами СОТ для забезпечення прозорості, лібералізації, вільного і безперешкодного здійснення

міжнародної торгівлі в рамках багатосторонньої торговельної системи), ; презумпція непротириччя заходів, що застосовані з урахуванням міжнародних стандартів.

У свою чергу, спостерігається ускладнення системи законодавства у сфері застосування СФЗ, а саме шляхом фізичного збільшення кількості нормативно-правових актів, що регулюють ці відносини; появи нових правових інститутів у цій сфері; деталізація нормативних вимог, їх значна спеціалізація. Провідним фактором ускладнення законодавства є подвійна дія міжнародно-правових зобов'язань у сфері застосування СФЗ, а саме: реалізація вимог СОТ у сфері застосування СФЗ поєднана із необхідністю виконання умов Угоди про асоціацію із ЄС.

Література

1. Духневич А. В. Правова регламентація застосування санітарних та фітосанітарних заходів в Україні у контексті вимог СОТ та ЄС // Історико-правовий часопис. 2017. №2 (10). С. 64-70.
2. Сикало О. О., Чернега Т. О., Дащенко А. В. Нормативні документи (ISO, МФСЗ, ДСТУ), що використовуються при викладанні дисциплін спеціалізації «Карантин рослин». Київ, 2015. 87 с.
3. Корнієнко В. М. Стан та проблеми вдосконалення аграрного законодавства України в умовах євроінтеграції // Пріоритетні напрями розвитку аграрного законодавства і права в сучасних умовах: матер. наук.-практ. конф. (Харків, 20 квітня 2018 року). Харків, 2018. С. 190-192.
4. Марченко С. І. Організаційно-правові питання товарного сільськогосподарського виробництва в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. К., 2008. 210 с.
5. Статівка А. М. Деякі проблеми правового регулювання агробізнесу в Україні // Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної

- конференції «Третє зібрання фахівців споріднених кафедр щодо обговорення стратегії еволюції аграрних, земельних, екологічних та природо-ресурсних правовідносин у контексті інтеграційного розвитку України»: матер. конф. (м. Одеса, 7-10 червня 2018 року) / відп. ред. д.ю.н., доц. Т. Є. Харитонова, к.ю.н., доц. Х. А. Григор'єва. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 68-71.
6. Салия М. Р. Международные стандарты в теории и практике «права ВТО»: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук 12.00.10. Москва, 2018.
 7. Духневич А. Правове регулювання фітосанітарного контролю в Україні у відповідності до норм СОТ. Юридичний вісник. 2014. № 2. С. 289-294.
 8. Годяк А. Деякі аспекти імплементації Глави 4 «Санітарні та фітосантарні заходи» Угоди про асоціацію // Jurnalul juridic național: teorie și practică. 2018. Вип. 2. Ч. 1. С. 43-48.
 9. Товкун І. М. Правове регулювання окремих положень Угоди в частині всеохоплюючої та поглибленої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС // Право та інноваційне суспільство. 2015. № 2 (5). С. 60-67.
 10. Карпінська Н. Санітарні та фітосанітарні заходи у контексті вимог Світової організації торгівлі та Європейського Союзу // Історико-правовий часопис. 2018. № 2 (12). С. 85-89.
 11. Хоменко О. О. Виконання зобов'язань у аграрній сфері в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС // Сучасний стан та перспективи розвитку екологічного, земельного та аграрного права в умовах євроінтеграції: матер. «круглого столу» (Харків, 8 грудня 2017 року). С. 104-105.
 12. Коваленко Б. В. Юридична природа стандартів як джерел екологічного права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук 12.00.06. Київ, 2019. 19 с.

13. Назаренко О. А. Порівняльний аналіз методів нетарифного регулювання зовнішньої торгівлі України та зарубіжних країн // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2013. № 4 (69). С. 39-45.
14. Салия М. Р. Международные стандарты в теории и практике «права ВТО»: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук 12.00.10. Москва, 2018.
15. Wolfrum R. General International Law (Principles, Rules, and Standards) / Max Planck Encyclopedia of Public International Law [MPEPIL]. December. 2010.
16. Салия М. Р. Международные стандарты в теории и практике «права ВТО»: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук 12.00.10. Москва, 2018.
17. EC Measures Concerning Meat and Meat Products (Hormones). WT/DS26/AB/R, WT/DS48/AB/R.
18. ECs –Trade Description of Sardines Case (WTO ECs – Trade Description of Sardines: Report of the Appellate Body [26 September 2002] WT/DS231/AB/R.
19. Чуйко Н. А. Международно-правовые стандарты и регулирование безопасности продуктов питания в праве ВТО // Журнал российского права. 2014. № 8. С. 126-136.

References

1. Dukhnevych A. V. Pravova rehhlamentacija zastosuvannja sanitarnykh ta fitosanitarnykh zakhodiv v Ukrajinі u konteksti vymogh SOT ta JeS // Istoryko-pravovyj chasopys. 2017. #2 (10). S. 64-70.
2. Sykalo O. O., Chernegha T. O., Dashhenko A. V. Normatyvni dokumenty (ISO, MFSZ, DSTU), shho vykorystovujutjsja pry vykladanni dyscyplin specializaciji «Karantyn roslyn». Kyjiv, 2015. 87 s.
3. Kornijenko V. M. Stan ta problemy vdoskonalennja aghrarnogho zakonodavstva Ukrajinы v umovakh jevrointeghraciji // Priorytetni

- naprjamy rozvytku aghrarnogho zakonodavstva i prava v suchasnykh umovakh: mater. nauk.-prakt. konf. (Kharkiv, 20 kvitnja 2018 roku). Kharkiv, 2018. S. 190-192.
4. Marchenko S. I. Orghanizacijno-pravovi pytannja tovarnogho siljsjkoghospodarsjkogho vyrobnyctva v Ukrajini: dys. ... kand. juryd. nauk: 12.00.06. K., 2008. 210 s.
 5. Stativka A. M. Dejaki problemy pravovogho reghuljuvannja aghrobiznesu v Ukrajini // Zbirnyk materialiv Mizhnarodnoji naukovo-praktyčnoji konferenciji «Tretje zibrannja fakhivciv sporidnenykh kafedr shhodo obghovorennya strateghiji evoljuciji aghrarnykh, zemelnykh, ekologhichnykh ta pryrodo-resursnykh pravovidnosyn u konteksti integracijnogho rozvytku Ukrajiny» : mater. konf. (m. Odesa, 7-10 chervnja 2018 roku) / vidp. red. d.ju.n., doc. T. Je. Kharytonova, k.ju.n., doc. Kh. A. Ghryghorjeva. Odesa : Vydavnychyj dim «Gheljvetyka», 2018. S. 68-71.
 6. Salyja M. R. Mezhdunarodnye standarty v teoryy y praktyke «prava VTO»: avtoref. dyss. ... kand. juryd. nauk 12.00.10. Moskva, 2018.
 7. Dukhnevych A. Pravove reghuljuvannja fitosanitarnogho kontrolju v Ukrajini u vidpovidnosti do norm SOT // Jurydychnyj visnyk. 2014. # 2. S. 289-294.
 8. Hodjak A. Dejaki aspekty implementaciji Hlavy 4 «Sanitarni ta fitosantarni zaxody» Uhody pro asociaciju // Jurnalul juridic național: teorie și practică. 2018. Vyp. 2. Č. 1. S. 43-48.
 9. Tovkun I. M. Pravove rehuljuvannja okremyx položen' Uhody v častyni vseoxopljujučoji ta pohlybленоji zony vil'noji torhivli miž Ukrajinoju ta JeS // Pravo ta innovacijne suspil'stvo. 2015. # 2 (5). S. 60-67.
 10. Karpins'ka N. Sanitarni ta fitosanitarni zaxody u konteksti vymoh Svitovoji orhanizaciji torhivli ta Jevropejs'koho Sojuzu // Istoryko-pravovyj časopys. 2018. # 2 (12). S. 85- 89.

11. Xomenko O. O. Vykonnannya zobovjazan' u aharnij sferi v ramkax Uhody pro asociaciju miž Ukrajinuju ta JeS // Sučasnyj stan ta perspektyvy rozvytku ekolohičnoho, zemel'noho ta aharnoho prava v umovax jevrontehraciji: mater. «kruhloho stolu» (Kharkiv, 8 hrudnja 2017 roku). S. 104 – 105.
12. Kovalenko B. V. Jurydyčna pryroda standartiv jak džerel ekolohičnoho prava: avtoref. dys. ... kand. juryd. nauk 12.00.06. Kyjiv, 2019. 19 s.
13. Nazarenko O. A. Porivnjal'nyj analiz metodiv netaryfnoho rehuljuvannja zovnišn'oji torhivli Ukrajinju ta zarubižnyx krajin // Zovnišnja torhivlja: ekonomika, finansy, pravo. 2013. # 4 (69). S. 39-45.
14. Salyja M. R. Meždunarodnye standarty v teoryy y praktyke «prava VTO»: avtoref. dyss. ... kand. juryd. nauk 12.00.10. Moskva, 2018.
15. Wolfrum R. General International Law (Principles, Rules, and Standards) / Max Planck Encyclopedia of Public International Law [MPEPIL]. December. 2010.
16. Salyja M. R. Meždunarodnye standarty v teoryy y praktyke «prava VTO»: avtoref. dyss. ... kand. juryd. nauk 12.00.10. Moskva, 2018.
17. EC Measures Concerning Meat and Meat Products (Hormones). WT/DS26/AB/R, WT/DS48/AB/R.
18. ECs –Trade Description of Sardines Case (WTO ECs –Trade Description of Sardines: Report of the Appellate Body [26 September 2002] WT/DS231/AB/R.
19. Chuyko N. A. Mezhdunarodno-pravovye standarty i regulirovanie bezopasnosti produktov pitaniya v prave VTO // Zhurnal rossijskogo prava. 2014. № 8. S. 126-136.